

2016-11-09
Slutversion

Översiktlig fågelstudie Södertälje – Landsort 2016

Bedömning av potentiella konfliktpunkter mellan ny farled och fågelfaunan utmed sträckan Södertälje – Landsort.

Landsortsfarleden, inrättande av nya farledsavsnitt

Översiktlig fågelstudie
Södertälje - Landsort
Slutversion
20161109

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Ramböll Sverige AB
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Slutversion granskad av kund: 2016-11-09
Uppdragsansvarig: Johan Allmér
Medverkande: Anders Haglund, Fingal Gyllang
Kvalitetsansvar: Anders Haglund
Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen AB
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 7164
Bild på framsidan: Havsörn, Anders Haglund

Innehåll

Översiktlig fågelstudie
Södertälje - Landsort
Slutversion
20161109

Inledning.....	4
Bakgrund och syfte	4
Avgränsningar	4
Metodik	4
Osäkerhet i bedömningarna	5
Projektets påverkan och effekter.....	6
Muddring	6
Tippning av muddermassor	6
Fasta markeringar	6
Fartygstrafik	6
Lagstadgad natur.....	7
Fågelskyddsområden	7
Artskyddsförordningen	7
Platsförutsättningar: ornitologiska värden.....	8
Sammanfattande resultat från fågelinventeringen 2016	8
Fågelskär med skyddsvärda arter	9
Fjärdar med skyddsvärda arter	9
Påverkan på ornitologiska värden av föreslaget projekt.....	10
Muddring	10
Tippning av muddermassor	11
Fasta markeringar	11
Fartygstrafik	13
Möjliga åtgärder	14
Referenser	15

Inledning

Ekologigruppen har på uppdrag av Ramböll Sverige AB genomfört en fågelstudie under sommaren 2016 utmed sträckan Södertälje – Landsort inför arbetet med att förbättra farleden till och från Södertälje hamn. Uppdragsansvarig och ansvarig för denna rapport har Johan Allmér varit. För fågelinventering i fält svarar Anders Haglund och Fingal Gyllang. Anders Haglund ansvarar för kvalitetsgranskning.

Bakgrund och syfte

Projekt Landsort är ett samarbete mellan Sjöfartsverket, Trafikverket och Södertälje kommun. Syftet med projektet är att öka kapaciteten och förbättra säkerheten samt minska miljöpåverkan för sjötransporterna till Södertälje hamn.

Förbättrade sjövägar är en del i EU:s fastslagna strategiplaner rörande infrastruktur. Regering har utifrån detta prioriterat ett antal svenska hamnar som ska bidra till detta genom att möjliggöra anlop av större fartyg.

Större fartyg ger förbättrad miljö genom minskad bränsleförbrukning per transporterat ton. God tillgänglighet med hög säkerhet skapar även möjlighet att förflytta volymer från andra trafikslag och därmed minska miljöpåverkan ytterligare.

Avgränsningar

Syftet med fågelinventeringen har varit att få en översiktlig bild av fågelfaunan i området och vilka eventuella konfliktpunkter som kan finnas mellan projektet och fågellivet. Fågelinventeringen kommer även att utgöra ett underlag för fortsatta studier om hur fågelfaunan kan komma att påverkas av projektet.

Utredningsområdet sträcker sig från Södertälje hamn ut till Landsort (figur 1). I denna rapport behandlas potentiella konflikter projektet kan komma att orsaka med fågelfaunan i området. Endast fåglar som är rödlistade och/eller upptagna i fågeldirektivets bilaga 1 behandlas i denna rapport eftersom de bedöms vara prioriterade i skyddsarbetet enligt Naturvårdsverkets tolkning av Artskyddsförordningen (Naturvårdsverket 2009). Även fågelskyddsområden har inkluderats då de anses hysa ett rikt fågelliv, många gånger med förekomst av skyddsvärda arter. Vi har koncentrerat oss på kustfågel och större rovfåglar som havsörn, berguv och fiskgjuse.

Endast ytter- och mellanskärgårdsmiljö har inventerats i fält och sträckan Mörkö – Södertälje har inte fältbesökts. Motivet till detta är att de största fågelkoncentrationerna finns i denna del av farleden. Påverkan på rastande och övervintrande fåglar har inte ingått i denna studie.

Metodik

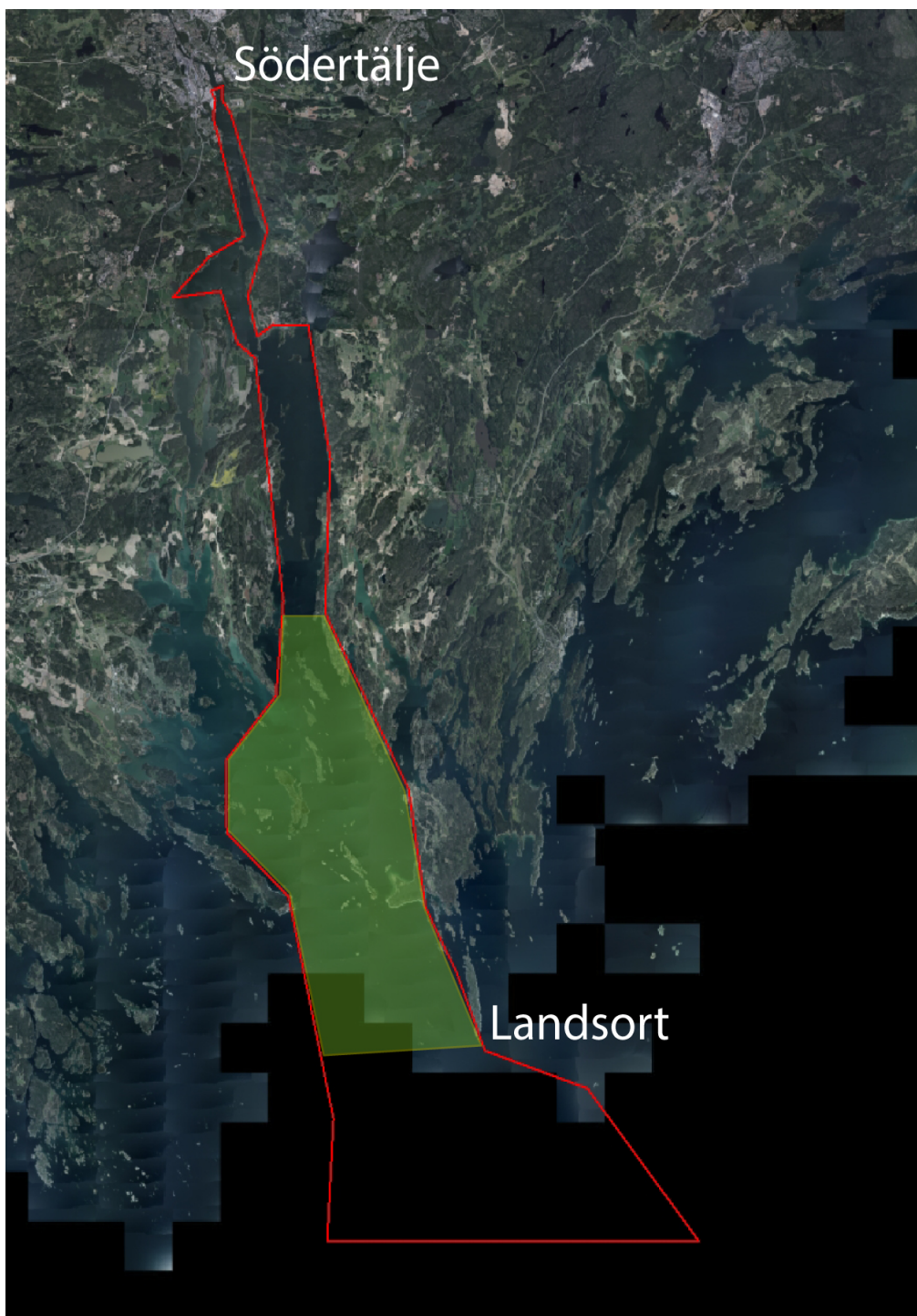
En genomgång av fynduppgifter i Artportalen och ett utdrag ur ArtDatabankens register över rödlistade arter har gjorts inom utredningsområdet. Dessutom har kustfåglar inventerats översiktligt enligt kustfågelinventeringens metodik (räkning av antalet häckande par), vid ett besökstillfälle 12:e juni. Vid fågelinventeringen besöktes inte hela det berörda utredningsområdet. De kustvatten som prioriterades att besöka utgjordes av möjliga konfliktpunkter i ytter- och mellanskärgårdsmiljö, framför allt där fasta markeringar och muddringsmassor föreslås inom projektet. Även fågelskär som bedöms vara av särskilt värde för kustfågelfaunan har besökts, likaså har fågelskyddsområden i inner- och utskärgårdsdelen inventerats. De senare inventerades från båt på avstånd och landstigning skedde inte.

Osäkerhet i bedömningarna

Översiktlig fågelstudie
Södertälje - Landsort
Slutversion
20161109

I och med att fågelinventeringen endast har genomförts vid ett tillfälle och har varit begränsad till de yttre delarna av skärgårdsområdet finns en osäkerhet i förekomst av rödlistade fåglar och fåglar upptagna i bilaga 1, fågeldirektivet.

För att få en bättre bild av förekomsten av rödlistade fåglar och fåglar upptagna i bilaga 1, fågeldirektivet bör en mer omfattande fågelinventering göras som är anpassad till de frågeställningar som är specifika för projektet. De fynduppgifter som finns tillgängliga via Artportalen och ArtDatabanken har vissa begränsningar då man många gånger inte vet exakt vart fåglarna har observerats. Som regel anges observationsplatsen som lokal för en art medan arten i själva verket kan ha observerats ganska långt där ifrån.

Figur 1. Översiktskarta över utredningsområdet mellan Södertälje och Landsort, grönmarkerad yta visar på inventerat område 2016.

Projektets påverkan och effekter

Muddring

Farleden ska klara fartyg med ett djupgående av 11,5 meter vilket medför att omfattande muddringsarbeten kommer att genomföras. Det kan bli aktuellt att muddra upp till ca 1,5 miljoner m³ massor från grundare delar av föreslagen farled. Detta kan potentiellt innebära en påverkan på vissa fågelarters födosöksområden, samt störning av närliggande häckningsskär under anläggningsskedet. Påverkan på födosöksområden kan framför allt förväntas på arter som födosöker bottenlevande organismer på grunda vatten, ner till ca 10 – 15 meters djup.

Tippning av muddermassor

Inom projektet har man föreslagit flera möjliga områden där muddermassorna kan dumpas. Dessa kommer dock att reduceras i det fortsatta arbetet. De föreslagna områdena ligger på ett antal olika djup, mellan ca 22 och 50 meter. Påverkan från tippning av muddringsmassor kan ske både under anläggningstiden i form av störning i de fall tippning sker nära fågelskär. En långsiktig påverkan kan potentiell ske genom att bottensubstratet förändras och de djur som finns i det biologiskt aktiva ytlagret slås ut. Tippning kan i detta fall främst innebära en påverkan på vissa fågelarters födosöksområden. Påverkan på födosöksområden kan framför allt förväntas på djup ner till ca 20 meter och påverkar då främst arter som ejder och tobisgrissla vilka dyker ned till dessa djup (Cramp och Simmons 1977). Skyddsvärda arter som svärta och tordmule dyker oftast på grundare vatten (max 7 -10 m) och förväntas inte påverkas (Cramp och Simmons 1977). En viktig aspekt är att muddermassor och befintligt bottensubstrat på tipp-plats bör ha samma fysiska sammansättning för att påverkan på sikt ska bli så liten som möjligt. Om bottensubstrat med samma material används kan på sikt ytan födosöksområden för berörda fåglar öka.

Fasta markeringar

Inom projektet föreslås förändring av farledsmarkeringen, med bland annat nya fyror. Detta skulle potentiellt kunna innebära en påverkan på fågelfaunan på fågelrika skär. Påverkan kan dels vara under byggskedet, dels vara permanent. Störningar under byggskedet kan uppstå om man genomför anläggningsarbeten under häckningstid på, eller i närheten av häckningsskär. Permanent påverkan bedöms framför allt bli aktuell om markeringar placeras på viktiga häckningsskär, eller i dess direkta närhet. Permanent påverkan kan uppstå genom att delar av häckningsmiljöer tas i anspråk för exempelvis en fyr. Markeringar nära fågelskär kan också fungera som utsiktspunkter för predatorer som exempelvis rovfåglar och trutar vilket kan medföra negativ påverkan på häckande fåglar på dessa skär.

Fartygstrafik

Projektet kan komma att medföra att fågelskär och fjärdar med ett rikt fågelliv som tidigare undgått närgången fartygstrafik blir mer utsatta för en regelbunden trafik av fartyg. Detta kan framför allt medföra att fågellivet på skären kan påverkas genom översköljande vågor från fartygen. Fågellivet kommer även att utsättas för mer buller om fartygstrafik tillkommer i områden tidigare varit mer ostörda.

Lagstadgad natur

Fågelskyddsområden

Inom undersökningsområdet finns sex stycken fågelskyddsområden.

Fågelskyddsområden har tillträdesförbud under en del av året och syftar till att skydda fåglars häckningsområden under häckningstid. Fågel- och sälskyddsområden inrättas med stöd av miljöbalkens sjunde kapitel i form av djurskyddsområde eller som en avgränsad del av annat områdesskydd, till exempel naturreservat.

Länsstyrelsen eller kommunen beslutar om områdesskyddet och dess föreskrifter som kan begränsa allmänhetens och markägares rätt att uppehålla sig i området, samt rätten till jakt och fiske.

Artskyddsförordningen

Alla vilt förekommande fåglar i Sverige är skyddade i 4 § artskyddsförordningen. I Naturvårdsverkets handbok för artskyddsförordningen bedömer dock Naturvårdsverket att rödlistade fåglar bör vara prioriterade i skyddsarbetet (Naturvårdsverket 2009). Inom utredningsområdet förekommer ett flertal fågelarter som är rödlistade och som därav bedöms vara prioriterade i skyddsarbetet inom projektet. En del fågelarter är även upptagna i fågeldirektivets bilaga 1.

Platsförutsättningar: ornitologiska värden

Sammanfattande resultat från fågelinventeringen 2016

Totalt noterades 31 fåglar särskilt knutna till kustområdet vid fågelinventeringen som genomfördes sommaren 2016 (tabell 1). Av dessa är sex stycken rödlistade, varav två stycken är klassade som sårbara (VU) och fyra stycken är klassade som nära hotad (NT). **Ejder** och **gråtrut** är klassade som sårbar (VU) och **havsörn**, **silltrut**, **svärta** och **tobisgrissla** är klassade som nära hotad (NT). Tre arter som inte är rödlistade, men listade i fågeldirektivets bilaga 1 hittades också, **Fisktärna**, **silvertärna** och **vitkindad gås**. De rödlistade arten **havsörn** är också listad i direktivets bilaga 1.

Utöver de arter som påträffades vid inventeringen finns det fem rödlistade arter inrapporterade till ArtDatabanken. **Berguv**, **roskarl** och **årta** är klassade som sårbar (VU) och förekommer regelbundet inom undersökningsområdet. **Kustlabb** och **skrântärna** är klassade som nära hotad (NT) och förekommer framför allt i de yttre delarna av det aktuella skärgårdsområdet.

Tabell 1. Artlista från fågelinventeringen som genomfördes den 12 juni 2016.

Artnamn	Vetenskapligt namn	Rödliste-kategori	Fågeldirektivets, bilaga 1
Bläsand	<i>Anas penelope</i>		
Drillsnäppa	<i>Actitis hypoleucos</i>		
Ejder	<i>Somateria mollissima</i>	VU	
Fiskmås	<i>Larus canus</i>		
Fisktärna	<i>Sterna hirundo</i>		x
Gravand	<i>Tadorna tadorna</i>		
Grågås	<i>Anser anser</i>		
Gråhäger	<i>Ardea cinerea</i>		
Gråtrut	<i>Larus argentatus</i>	VU	
Gräsand	<i>Anas platyrhynchos</i>		
Havstrut	<i>Larus marinus</i>		
Havsörn	<i>Haliaeetus albicilla</i>	NT	x
Kanadagås	<i>Branta canadensis</i>		
Knölsvan	<i>Cygnus olor</i>		
Rödbena	<i>Tringa totanus</i>		
Silltrut	<i>Larus fuscus</i>	NT	
Silvertärna	<i>Sterna paradisaea</i>		x
Skrattmås	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>		
Skäggdopping	<i>Podiceps cristatus</i>		
Skärpiplärka	<i>Anthus petrosus</i>		
Småskrake	<i>Mergus serrator</i>		
Snatterand	<i>Anas strepera</i>		
Storskarv	<i>Phalacrocorax carbo</i>		
Storskrake	<i>Mergus merganser</i>		
Strandskata	<i>Haematopus ostralegus</i>		
Större strandpipare	<i>Charadrius hiaticula</i>		
Svärta	<i>Melanitta fusca</i>	NT	
Tobisgrissla	<i>Cepphus grylle</i>	NT	
Tordmule	<i>Alca torda</i>		
Vigg	<i>Aythya fuligula</i>		
Vitkindad gås	<i>Branta leucopsis</i>		x

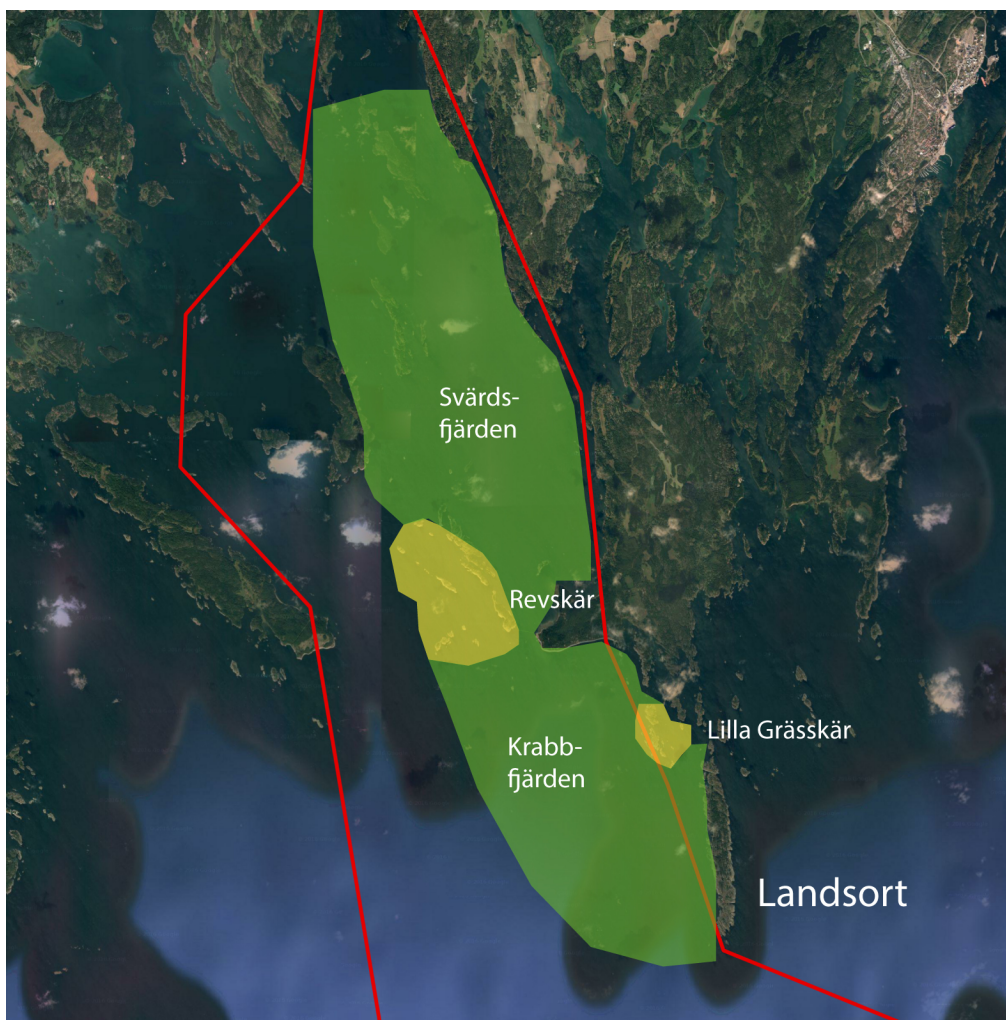
Fågelskär med skyddsvärda arter

Förutom de utpekade fågelskyddsområdena finns ett antal skär som bedöms vara särskilt viktiga för fågellivet inom undersökningsområdet. Mellan Torö och Öja ligger ett stråk med mer eller mindre kala skär, vissa av dessa skär utmärker sig som särskilt fågelrika, framför allt småskären som omger Lilla Grässkär (figur 2). Även de små skären kring Revskär och småskären sydväst därom utgör viktiga fågelområden (figur 2).

Fjärdar med skyddsvärda arter

Inom undersökningsområdet tycks Svärdsfjärden och de nordöstra delarna av Krabbfjärden tycks vara särskilt viktiga för kustfågel (figur 2). I delar av Svärdsfjärden förekommer bland annat större ansamlingar av ejder vilket tyder på att det är ett viktigt område för arten (figur 2).

Fjärdarna är stora och fågellivet rör sig över stora delar av dessa vilket gör det svårt att närmare precisera vilka vattenområden som är viktigast.

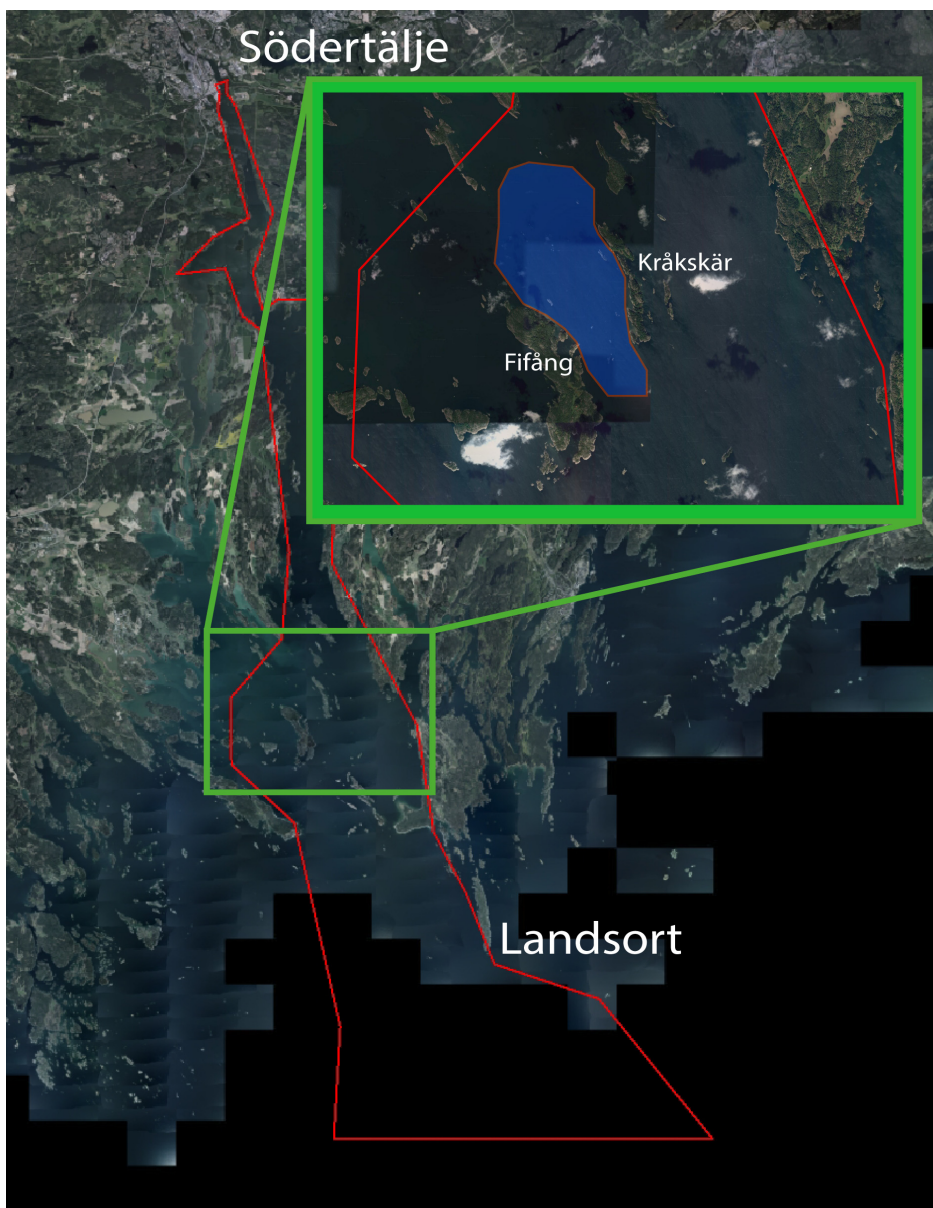
Figur 2. Karta över särskilt viktiga fågelskär och fjärdar inom det inventerade området 2016. Gula ytor visar på ansamlingar av mindre skär som bedöms vara särskilt viktiga för fågelfaunan, gröna ytor visar på fjärdar som bedöms vara viktiga för fågelfaunan.

Påverkan på ornitologiska värden av föreslaget projekt

Muddring

Vid muddring i västra delen av Svärdsfjärden kan det finnas risk för påverkan på födosöksområdet mellan Fifång och Kråkskär (figur 3). Vid inventeringen 2016 observerades ganska stora mängder ejder i det aktuella vattenområdet och arten födosöker troligen regelbundet i dessa vatten.

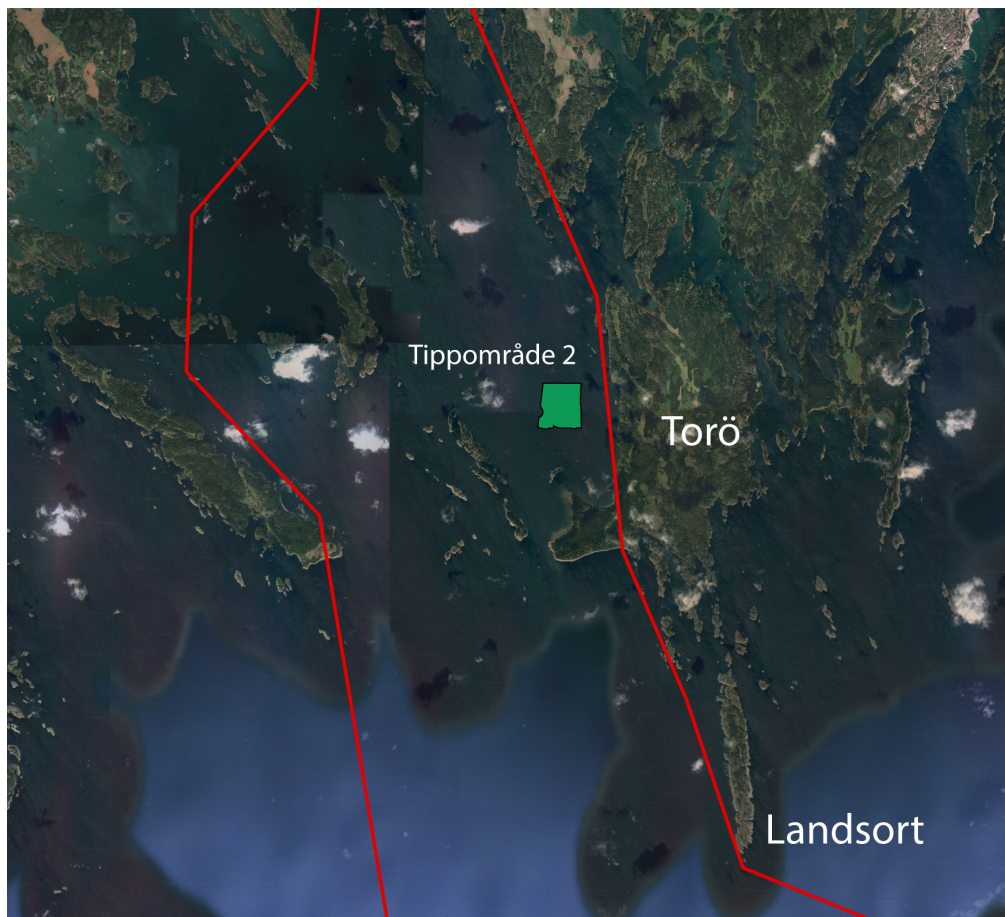
Beroende på vilka bottenförhållanden som råder kan möjligen födosökande fåglar påverkas negativt av den förändring av bottenförhållandena en muddring medför. En eventuell påverkan bedöms dock bli begränsad och inte medföra några större förändringar i tillgång till föda för exempelvis ejder.

Figur 3. Karta över födosöksområdet mellan Fifång och Kråkskär med många observationer av ejder, blåmarkerat område.

Tippning av muddermassor

Det finns risk att födosöksområden för bland annat ejder kommer att påverkas negativt vid tippning av muddringsmassor utanför Torö, tippområde 2 (figur 4). Ejder dyker efter musslor ner till ca 20 meters djup, om lämpliga bottenar för musslor täcks med muddringsmassor kan det komma att påverka förutsättningarna för arten att hitta föda i området.

Figur 4. Karta över tippområde 2 (grönmarkerat område), möjlig påverkan på födosökslokaler för bland annat ejder.

Fasta markeringar

Fyra stycken möjliga konfliktpunkter för föreslagna markeringar har identifierats (tabell 2, figur 5). Tre av konfliktpunkterna berör fågelskyddsområdena Brudskär, Jeppeskär och Pipskär. Fågelskyddet gäller mellan den 1/4 och den 15/7 för dessa fågelskyddsområden, om arbeten utförs i eller i närheten av fågelskyddsområden under denna tid, finns risk för störning som kan påverka häckningsutfallet för de fåglar som häckar inom fågelskyddsområdet.

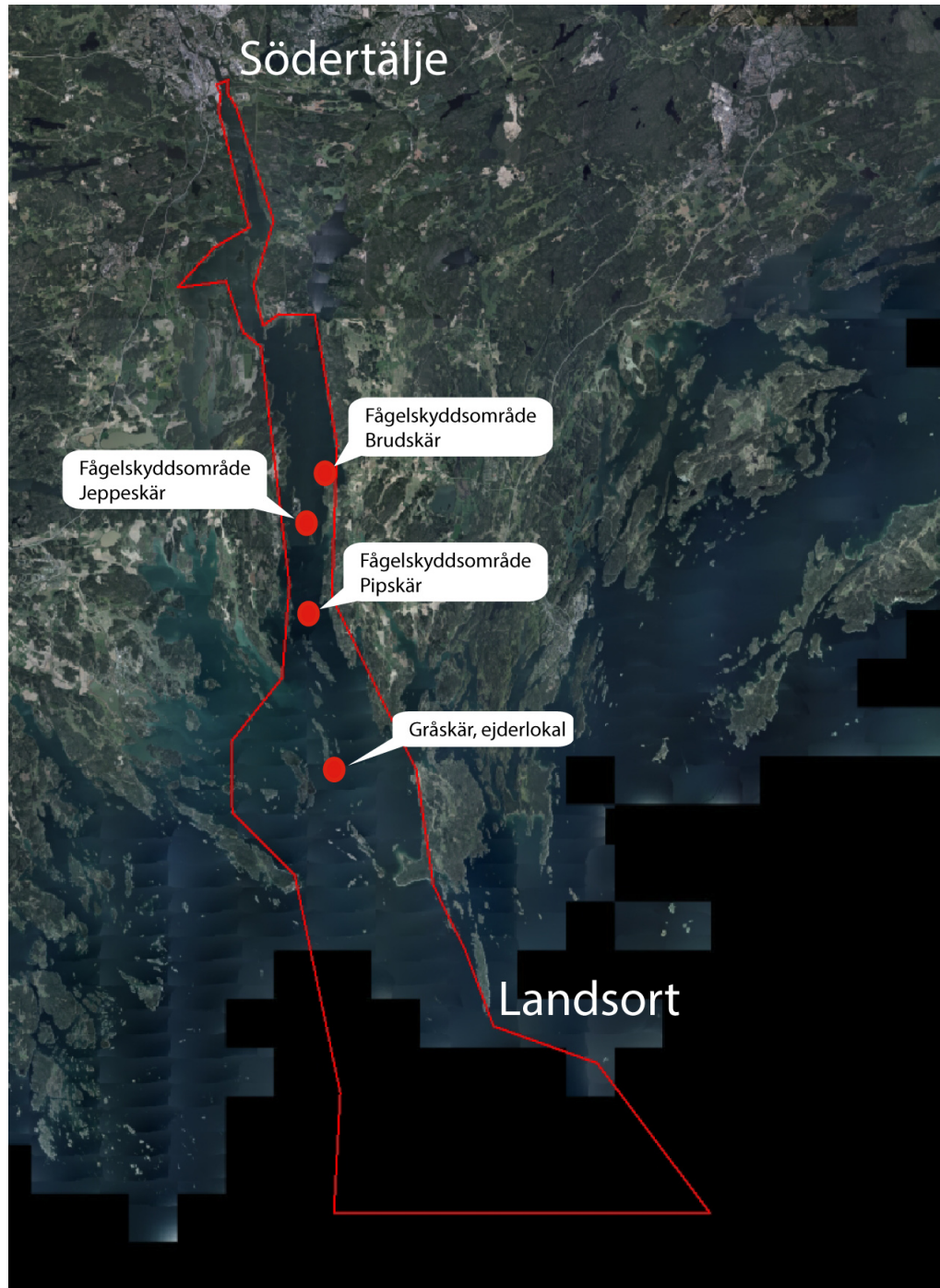
Vid Brudskär föreslås en fast markering på ett mindre skär direkt väst-sydväst om fågelskyddsområdet. Påverkan på fågellivet bedöms framför allt kunna uppstå genom buller från anläggningsarbeten om de sker under häckningstid.

Vid fågelskyddsområdet Jeppeskär föreslås en flytande markering i vattnet väster om fågelskyddsområdet. Påverkan på fågellivet bedöms framför allt kunna uppstå genom buller från anläggningsarbeten om de sker under häckningstid.

Det finns ett förslag på fast markering på den nordöstra delen av fågelskyddsområdet Pipskär. Detta kan dels innebära att lämplig häckningsmiljö försvinner från fågelskyddsområdet, dels störningar under anläggningsarbete av markeringen. Dessutom kan exempelvis en fyr eller annan fast markering fungera som utsiktspunkt för predatorer som

rovfåglar och måsfåglar, vilket kan leda till att antalet häckande fåglar minskar eller till och med försvinner från området.

På ett mindre skär, Gråskär, sydost om Kråkskär (figur 3) finns ett förslag på en fast markering. På skäret häckar troligen ejder regelbundet, arten observeras frekvent på skäret och i intilliggande vattenområde. Detta kan innebära störningar under anläggningsarbete av markeringen. Dessutom kan exempelvis en fyr eller annan fast markering fungera som utsiktspunkt för predatorer som rovfåglar och måsfåglar, vilket kan leda till att antalet häckande fåglar minskar eller till och med försvinner från området.

Figur 5. Översiktskarta med möjliga konfliktpunkter för föreslagna markeringar.

Tabell 2. Möjliga konfliktpunkter mellan fågel och föreslagna markeringar. Kolumnen "Föreslagen markering led (GIS)" anger vilket GIS-skikt det gäller, kolumnen "Markering ID (GIS)" anger ID-nummer som återfinns i Attributtabell för aktuellt GIS-skikt.

Översiktlig fågelstudie
Södertälje - Landsort
Slutversion
20161109

Föreslagen markering led (GIS)	Markering ID (GIS)	Konfliktpunkt	Typ av störning
UTM_FAST_FORSLAG_OSTRA_LEDEN	11	Fågelskyddsområde Brudskär	Byggskede, om det utförs under häckningsperiod
UTM_FLYTANDE_OSTRA_LEDEN	41	Fågelskyddsområde Jeppeskär	Byggskede, om det utförs under häckningsperiod
UTM_FAST_FORSLAG_OSTRA_LEDEN	9	Fågelskyddsområde Pipskär	Byggskede, om det utförs under häckningsperiod, möjligen permanent störning genom att markeringen kan fungera som utsiktsplats för predatorer.
UTM_FAST_FORSLAG	0 (RESERV)	Skär med ejder ca 25 st.	Risk för permanent störning.

Fartygstrafik

Det aktuella skärgårdsområdet är förhållandevis hårt belastat av båttrafik av olika slag och en tillförsel av större fartyg bedöms endast kunna påverka fågellivet i mindre utsträckning. De skärgårdsområden som har rikast och mest skyddsvärt fågelliv är förhållandevis öppna vilket gör att skär och kobbar naturligt är utsatta för höga vågor vid hårda vindförhållanden. Den påverkan en ökad fartygstrafik kan ha bedöms som relativt begränsad i sammanhanget. Detta beror dock på hur förhållandena ser ut för de olika fågelskären och något som måste bedömas mer ingående när en sträckning för ny farled finns framtagna. Buller från en ökad fartygstrafik bedöms inte utgöra någon markant påverkan på fågellivet och en tillvänjning till de nya förhållandena bedöms med tiden kunna ske. Fågellivet är generellt sett troligen mer känslig för en närgående båttrafik av småbåtar som kommer nära skären och som uppträder mer oregelbundet.

Möjliga åtgärder

För att minimera påverkan på fågellivet inom undersökningsområdet bör anläggningsarbeten inom känsligare områden undvikas under häckningsperioden. I nuläget har ett antal särskilt känsliga områden identifierats, (figur 4).

Många fåglar kan reagera på störningar som de inte är vana vid, exempelvis buller och närgången båttrafik. Kraftiga bullerstörningar tidigt på häckningssäsongen kan få fåglar att lyfta från ägg eller små ungar, dessa blir då lätta byten för måsfåglar och kråkfåglar. Senare under häckningsperioden är fåglarna mindre känsliga för störningar då ungfågarna har lättare att söka skydd. Det är därför viktigt att man undviker arbeten nära fågel-skär tidigt på säsongen och helst förlägger arbeten till tiden 15 aug – 1 februari. I områden med svärta bör denna period vara 10 september – 1 februari, då det inte är ovanligt att arten kläcker sina ungar så sent som 15 augusti.

I och med att många fåglar häckar på låga, små skär finns en risk att närgången båttrafik kan orsaka svallvågor som når in i annars ganska skyddade delar av skären. Närgången båttrafik som fåglarna inte är vana vid kan också skrämman fåglar från redet vilket exponerar ägg och ungar för predatorer.

Referenser

Översiktlig fågelstudie
Södertälje - Landsort
Slutversion
20161109

Tryckta källor

Cramp S. och Simmons, K.E.I. 1977. The birds of the western palearctic, volume 1: Ostrich and ducks.

Naturvårdsverket 2009. Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. Handbok 2009:2

Digitala källor

ArtDatabanken, uttag av rödlistade fåglar 2016

Artportalen. 2016. Sökning med polygon inom och strax utanför området för fåglar.